बालबालिकाहरूको सामाजिकीकरणमा तेक्वान्दो खेलको भुमिका

(पोखरा महानगरपालिका वडा नं. १४ को एक अध्ययन)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
अन्तर्गत समाजशास्त्र विभागमा समाजशास्त्र विषयको
स्नातकोत्तर तहका उपाधिको लागि प्रस्तुत

शोध पत्र

प्रस्तुतकर्ता

सुरज लामा

क्याम्पस रोल नं.: ९१/०७२

परिक्षा रोल नं.:४८०४५०

त्रि.वि.दर्ता नं.: ६-२-२९२-२६३-२०१२

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

२०७८

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पृथ्वीनारायण क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय समाजशास्त्र विभाग अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको द्धितिय वर्षको आबश्यकता परिपूर्तिका निम्ति शोधकर्ता छात्र सुरज लामाद्धारा “बालबालिकाहरूको सामाजिकीकरणमा तेक्वान्दो खेलको भुमिका (पोखरा महानगरपालिका वडा नं. १४ को एक अध्ययन)” शीर्षकमा तयार पारिएको शोध पत्र मेरो प्रत्यक्ष सुपररिवेक्षण र निर्देशनमा तयार पारिएको हो । उक्त शोध पत्रलाई आबश्यक मुल्यांकनको लागि मूल्याङ्कन समिति समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

....

मुकुन्द लम्साल

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

मिति : २०७८/   /

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय पृथ्वीनारायण क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तह द्धितिय वर्षको आबश्यकता परिपूर्तिको निम्ति शोधकर्ता छात्र सुरज लामाद्धारा यस विभागमा प्रस्तुत "बालबालिकाहरूको सामाजिकीकरणमा तेक्वान्दो खेलको भुमिका (पोखरा महानगरपालिका वडा नं. १४ को एक अध्ययन)" शीर्षकमा तयार पारिएको शोधपत्र मूल्यांकन समितिबाट स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

....

मुकुन्द लम्साल

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

....

लक्ष्मण प्रसाद शर्मा

बाह्य परीक्षक

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

....

प्रा.डा. विश्वकल्याण पराजुली

विभागिय प्रमुख

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

मिति : २०७८/१०/१७

कृतज्ञता ज्ञापन

यो शोधपत्र स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष समाजशास्त्र विषय आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि तयार गरिएको हो । यसका लागि म समाजशास्त्र विभाग पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा प्रति कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

यो शोधपत्र तयार गर्नको लागि अमूल्य समय दिएर मार्ग निर्देशन गर्नु हुने मेरा आदरणीय बाह्य परीक्षक लक्ष्मण प्रसाद शर्मा, शोध निर्देशक मुकुन्द लम्साल ज्यू प्रति हृदय देखि नै कृतज्ञ छु । यसैगरी समाजशास्त्र विभागका विभागीय प्रमुख प्रा.डा. विश्वकल्याण पराजुलीज्यू प्रति आभार प्रकट गर्दछु । शोधपत्र तयार गर्नको लागि वडा नं. १४ मा रहेका तेक्वान्दो डोजाङहरूको र खेलाडिहरूको तथ्याङकहरू उपलब्ध गराईदिने गण्डकी प्रदेश तेक्वान्दो सघं र कास्की जिल्ला तेक्वान्दो सघं प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । विशेष गरेर यस वडा नं. १४ मा अध्ययनका लागि आफनो अमूल्य समय प्रदान गरेर उपयुक्त वातावरण बनाई कार्य सम्पन्न गर्न सहज बनाउनुहुने कास्की जिल्ला तेक्वान्दो संघका अध्यक्ष श्री जगन बहादुर गुरुङ्गज्यू साथै यस वडा नं. १४ का तेक्वान्दो प्रशिक्षकज्यूहरू बलराम लामा, कृष्ण महर्जन, निशान कार्की एवम् यस वडामा विभिन्न डोजाङहरूमा तेक्वान्वदो प्रशिक्षण गरिरहनु भएको खेलाडिहरू, खेलाडिहरूको अभिभवकज्यूहरू र स्थानिय बासिन्दाहरू अन्य जानकार व्यक्तित्वहरू प्रति हृदयदेखि नै विशेष धन्यवाद एवंम कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आवश्याक पुस्तक लगायतका पाठ्य सामाग्रीहरू उपलब्ध गराउने पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय पुस्तकालयका कर्मचारीहरूलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

यस अध्ययनका लागि उपयुक्त वातावरण बनाई कार्य सम्पन्न गर्न सहज बनाउने मेरो परिवारका सदस्यहरू, प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्नुहुने सबै मित्रहरूलाई विशेष धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

सुरज लामा

विषय सूची

	पृष्ठ
सिफारिस पत्र	**ii**
स्वीकृति पत्र	**iii**
कृतज्ञताज्ञापन	**iv**
विषय सूची	**v**
तालिका सूची	**viii**
चित्र सूची	**ix**
शोधसार	**x**
अध्याय एक : परिचय	**१-८**
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमी	१
१.२ समस्याको कथन	४
१.३ अध्ययनको उद्वेश्य	५
१.४ अध्ययनको महत्व	५
१.५ अध्ययनको सीमा	६
१.६ मुख्य शब्दाव्लीको परिभाषा	७
१.७ अध्ययनको सगठनात्मक ढाँचा	८
अध्याय दुई : साहित्यको पुनरावलोकन	**९-१४**
२.१ अवधारणात्मक पुनरावलोकन	९
२.२ सैद्धान्तिक समीक्षा	११
२.३ पुर्व अध्ययनको समीक्षा	११
२.४ अवधारणागत ढाँचा	१३
अध्याय तीन : अनुसन्धान विधि	**१५-२०**
३.१ अध्ययनको प्रारूप	१५
३.२ अध्ययन क्षेत्र छनोट औचित्य	१५

३.३ अनुसन्धान समग्रता १५

३.४ नमुना छनोटको प्रकिया १६

३.५ तथ्याङ्कको स्रोत एवम् प्रकृति १७

३.५.१ प्राथमिक स्रोत १८

३.५.२ द्धितीय स्रोत १८

३.६ तथ्याङ्कको प्रकृति १८

३.६.१ संख्यात्मक १८

३.६.२ गुणात्मक १८

३.७ तथ्याङ्क सङ्कलन विधि १८

३.७.१ प्राथमिक तथ्याङ्क सङ्कलनका विधिहरु १९

३.७.२ द्धितीय तथ्याङ्क संकलन २०

३.८ तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रस्तुतिकरण २०

अध्याय चार : तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण २१-३४

४.१ अध्ययन क्षेत्रको सामाजिक तथा जनसांख्यिकीय अवस्था २१

४.१.१ उमेरको आधारमा खेलाडिको वर्गिकरण २४

४.१.२ शैक्षिक आधारमा खेलाडिको वर्गिकरण २५

४.१.३ धार्मिक पक्षको आधारमा खेलाडिको वर्गिकरण २७

४.१.४ बालबलिकाहरुको परिवारका सदस्य संख्याका आधारमा वर्गिकरण २८

४.१.५ पेशागत आधारमा अभिभावकहरूको वर्गिकरण २९

४.१.६ जातिय आधारमा खेलाडिको वर्गिकरण ३०

४.१.७ लैङ्गिक आधारमा खेलाडिको वर्गिकरण ३२

४.१.८ बेल्टको आधारमा खेलाडिको वर्गिकरण ३३

अध्याय पाँच : बालबालिकाहरुको व्यक्तित्व विकासमा तेक्वान्दो खेलको प्रभाव ३५-४६

५.१ सामाजिक प्रभाव ३५

५.२ व्यक्तिगत प्रभाव ३८

५.२.१ शारिरीक र मानसिक प्रभाव ३९

५.२.२ शिक्षामा प्रभाव ४०

५.२.३ आत्मरक्षा सिप ४२

५.२.४ स्वास्थ्यमा प्रभाव ४२

५.३ अभिभावकहरूको धारणा ४३

५.३.१ अभिभावकहरूले तेक्वान्दो खेलप्रति अन्य अभिभावकलाई दिइने सुझाव ४५

५.३.२ अभिभावकहरूको बालक र बालिका प्रति तेक्वान्दो खेलको धारणा ४५

अध्याय छ : सांराश र निष्र्कष ४७-५२

६.१ सांराश ४७

६.२ निष्र्कष ५०

सन्दर्भ सामाग्री

अनुसूचि

तालिका सूची

तालिका	शीर्षक	पृष्ठ
४.१	तेक्वान्दो डोजाङहरूको जनसंख्या विवरण	२१
४.२	नमुना संख्या विवरण	२३
४.३	उमेरको आधारमा खेलाडिहरूको वर्गिकरण	२४
४.४	खेलाडिहरुको शैक्षिक अवस्था	२६
४.५	पारिवारिक संरचनाको विवरण	२८
४.६	खेलाडिहरूको अभिभावकका पेशागत विवरण	२९
४.७	जातियता विवरण	३१
४.८	लैङ्गिक आधारमा खेलाडिको वर्गिकरण	३२
४.९	बेल्टको आधारमा खेलाडिको वर्गिकरण	३४
५.१	तेक्वान्दो खेल प्रश्चात् बालबालिकामा आएको सामाजिक प्रभाव	३६
५.२	शारीरिक र मानसिक परिवर्तन	३९
५.३	शिक्षामा प्रभाव	४१
५.४	अभिभावकको धारणाको विवरण	४४
५.५	अभिभावकहरूको खेलप्रति अन्य अभिभावकलाई सुझाव	४५
५.६	अभिभाकहरूको बालक र बालिका प्रति तेक्वान्दो खेलको धारणा	४६

चित्र सूची

चित्र	शीर्षक	पृष्ठ
२.१	अवधारणगत ढाँचा	१४
३.१	पोखरा महानगरपालिका नक्सा	१६
३.२	पोखरा महानगरपालिका वडा नं. १४ को नक्सा	१७
४.१	धार्मिक आस्था विवरण	२७

सोधसार

प्रस्तुत अध्ययन खेलाडिहरूको समाजिकरणमा तेक्वान्दो खेलको भुमिका सम्बन्ध पोखरा महानगरपालिका वडा नं. १४ कास्की जिल्ला, गण्डकी प्रदेशको अध्ययन यस अध्ययनको मुख्य शीर्षक रहेको छ । यस अध्ययनले पोखरा महानगरपालिका वडा नं. १४ मा तेक्वान्दो खेलले खेलाडिहरूको समाजिकीकरणमा र यस खेल प्रति अभिभावकहरूको धारणाको लागि यो अध्ययन गर्न खोजिएको हो । पोखरा महानगरपालिका वडा नं. १४ क्षेत्र यस अध्ययनको मुख्य केन्द्रको रूपमा छनोट गरिएको थियो । जसमा यस वडा नं. १४ क्षेत्र भित्र जम्मा ६ वटा तेक्वान्दो डोजाङ्गहरू रहेका छन् । अध्ययन क्षेत्रमा बालक संख्या जम्मा १६५ जना र बालिका संख्या जम्मा १९९ जना गरि जम्मा ३६४ जना बालबालिकाहरू यस खेलमा प्रशिक्षण गर्दै आईरहेका छन् भने ४६ जना वयस्कहरू पनि प्रशिक्षण लिरहेका छन् । यस मध्य अध्ययनमा ८४ जना बालक र १०० बालिका गरी जम्मा १८४ जना बालकालिकाहरू र विशेष गरेर ति बालबालिकाहरूको अभिभावकहरूलाई मुख्य सुचनादाताको रूपमा राखिएको छ । यस बाहेक प्रशिक्षकहरू, मुख्य जानकार व्यक्तिहरू साथै छरछिमेकिहरूलाई पनि सुचनादाताको रूपमा राखिएको छ । अध्ययन तिन वटा उद्धेश्यमा आधारित थियो । जुन यस प्रकारका छन् ।

- तेक्वान्दो खेलले बालबालिकाहरूलाई सामाजिक रूपमा पारेको प्रभावहरूका अध्ययन गर्नु ।
- तेक्वान्दो खेलले बालबालिकाहरूको व्यक्तिगत रूपमा पारेको प्रभावहरूको अध्ययन गर्नु ।
- तेक्वान्दो खेल प्रति अभिभावकहरूको धारणाको अध्ययन गर्नु ।

अध्ययन क्षेत्रका सबै तेक्वान्दो डोजाङ्गहरुका छानिएका खेलाडिहका अभिभावकहरुबाट प्रश्नावली, अन्तरवार्ता, छलफल र अन्तरक्रियाका आधारमा सुचना संकलन गर्ने काम भयो । साथै यस क्षेत्रका तेक्वान्दो डोजाङ्गहरूको प्रशिक्षकहरू, स्थानिय बासिन्दाहरू, कास्की जिल्ला तेक्वान्दो सघं र गण्डकी प्रदेश तेक्वान्दो सघं पनि छलफल र अन्तरकियाका आधारमा सुचना संङकलन गर्ने काम भयो । स्थलगत सर्वेक्षणलाई मूल आधार मानेर त्यसैका आधारमा तथ्याङ्क प्रस्तुत गरिएको छ । तथ्याङ्क गुणात्मक र सख्यात्मक दुवै प्रकृतिको रहेको छ । अनुसन्धान वर्णनात्मक एवम् विश्षेणात्मक तवरको छ । यस अध्ययनले यस क्षेत्रमा तेक्वान्दो खेल खेल्ने

बालबालिकाहरूको सामाजिकिकरणमा खेलको भूमिका, शारीरिक विकास, बानिमा पारेको प्रभाव, खेलाडिहरूहरूको शिक्षामा खेलको प्रभाव, खेलाडिहरूको आत्मा रक्षा सम्बन्धमा र खेलाडिहरूका अभिभावकहरूको मनोविज्ञान जस्ता आदि बारे महत्वपूर्ण जानकारीहरू प्रप्त भयो । जम्मा ३६४ खेलाडिहरू यस वडा नं. १४ मा प्रशिक्षण गरिरहेको मध्य जम्मा १८६ जना खेलाडिहरूको अभिभावकहरूलाई मुख्य जानकारी दिने व्यक्तिको रूपमा छानियो । शोधपत्रमा ६ वटा अध्यायहरू रहेका छन् । पहिलो अध्यायमा अध्ययनको परिचय खण्ड राखिएको छ । जसमा अध्ययनको पृष्ठभूमि, समस्याको कथन, अध्ययनको उद्धेश्य, अध्ययनको महत्व, मुख्य शब्दावली र अध्ययाको सिमा रहेका छन् । दोस्रो अध्यायमा साहित्यको पूरानावलोकन रहेको छ । जस अन्तर्गत अवधारणात्मक पुनरावलोकन, सौद्धान्तिक समीक्षा, पूर्व अध्ययनको समीक्ष र अवधारणात्मक ढाँचा रहेको छ । तेस्रो अध्यायमा अनुसन्धान विधि रहेको छ । यस अन्तर्गत अध्ययनको प्ररूप, अध्ययनको क्षेत्र छनोट औचित्य, अनुसन्धानको समग्रता, नमुना छनोट प्रकिया, तथ्याङ्कको प्रकार र स्रोत, तथ्याङ्कको प्रकृति, तथ्याङ्क सङ्कलन विधि र तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रस्तुतिकरण विधि रहेको छ । चौथो अध्यायमा तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण विधि रहेको छ । यस अन्तर्गत जनसङख्याको आधारमा खेलाडिको वर्गिकरण, उमेरको आधारमा खेलाडिको वर्गिकरण, शैक्षिक अवस्थाको आधारमा खेलाडिको वर्गिकरण, धार्मिक पक्षको आधारमा खेलाडिको वर्गिकरण, पारिवारिक संरचनाको आधारमा खेलाडिको वर्गिकरण, जातिय आधारमा खेलाडिको वर्गिकरण र लैगिक आधारमा खेलाडिको वर्गिकरण रहेको छ । पाँचौं अध्यायमा बालबालिकाहरूमा तेक्वान्दो खेलको प्रभाव रहेको छ । जस अन्तर्गत सामाजिक प्रभाव, व्यक्तिगत प्रभाव, शारिरीक प्रभाव र मानसिक प्रभाव, शिक्षामा प्रभाव, आत्मरक्षा सिप र अभिभावकहरूको धारणा रहेको छ । अध्याय छ अन्तर्गत सारांश र निष्र्कष रहेको छ ।